

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums “Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei par uzņēmumu savstarpēju negodīgu tirdzniecības praksi pārtikas apgādes ķēdē”

(COM(2016) 32 final)

(2017/C 034/21)

Ziņotājs: **Peter SCHMIDT**

Apspriešanās	Eiropas Komisija, 4.3.2016.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 43. panta 2. punkts (COM(2016) 32 final)
Atbildīgā specializētā nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sa- nāksmē	30.9.2016.
Pieņemts plenārsesijā	19.10.2016.
Plenārsesija Nr.	520
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	221/0/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK norāda, ka jautājums par visneaizsargātāko pārtikas apgādes ķēdes dalībnieku vājo pozīciju ir jārisina, novēršot negodīgu tirdzniecības praksi (NTP), kuru īsteno pārtikas mazumtirgotāji (NB! Šajā dokumentā vārds “mazumtirgotāji” attiecas uz lielajiem mazumtirdzniecības tīkliem) un atsevišķi transnacionāli uzņēmumi un kura visiem pārtikas apgādes ķēdes dalībniekiem palielina risku un nenoteiktību, tādējādi radot nevajadzīgas izmaksas.

1.2. EESK atzīst, ka tikai ar izvairīšanos no negodīgas tirdzniecības prakses pārtikas apgādes ķēdē nevarēs atrisināt tādas strukturālas tirgus problēmas kā tirgus pagaidu nelīdzsvarotība, lauksaimnieku neaizsargātais stāvoklis utt.

1.3. EESK atkārtoti norāda uz bažām un ieteikumiem, kas izklāstīti iepriekšējā komitejas atzinumā par tematu “Pašreizējā situācija lielveikalu ķēžu un pārtikas produktu piegādātāju tirdzniecības attiecībās”⁽¹⁾. EESK atkārtoti aicina Komisiju pielāgot Eiropas tiesību aktus dažādu pārtikas nozares dalībnieku īpašajām iezīmēm.

1.4. EESK vērs uzmanību uz tirgus nepilnībām, jo nepietiekami regulētā sistēmā stāvoklis turpina pasliktināties⁽²⁾.

1.5. EESK stingri atbalsta Eiropas Parlamenta 2016. gada 7. jūnija rezolūciju⁽³⁾, kurā uzsvērts, ka ir vajadzīgs pamatregulējums ES līmenī, lai risinātu pārtikas mazumtirgotāju un atsevišķu transnacionālu uzņēmumu īstenotas NTP problēmu un dotu iespēju Eiropas lauksaimniekiem un patērētājiem izmantot taisnīgus pirkšanas un pārdošanas apstākļus. EESK uzskata, ka, ņemot vērā NTP būtību, tās aizliegšana ar ES tiesību aktiem ir pamatota prasība un nepieciešamība.

⁽¹⁾ OV C 133, 9.5.2013., 16. lpp.

⁽²⁾ Skatīt 1. zemsvītras piezīmi.

⁽³⁾ Eiropas Parlamenta 2016. gada 7. jūnija rezolūcija par negodīgas tirdzniecības prakses novēršanu pārtikas apgādes ķēdē (2015/2065 (INI)).

1.6. EESK aicina Komisiju un dalībvalstis veikt steidzamus pasākumus NTP novēršanai, šim nolūkam izveidojot ES izpildiestāžu saskaņotu tīklu, lai vienotajā tirgū radītu līdzvērtīgus konkurences apstākļus.

1.7. EESK atzinīgi vērtē ES mēroga piegādes ķēdes iniciatīvas (PĶI) izveidi un citas valstu brīvprātīgās sistēmas, taču tām līdzās vajadzīgi efektīvi un stingri izpildes mehānismi dalībvalstu līmenī. Tomēr ir jāgādā, ka var piedalīties visi ieinteresētie dalībnieki (piemēram, lauksaimnieki un arodbiedrības) un ka sūdzības var iesniegt anonīmi. Ir nepieciešams arī noteikt preventīvus sodus. Turklāt šādām platformām jābūt spējīgām rīkoties neatkarīgi. EESK arī ierosina iecelt ombudu, kuram pirmstiesas mediācijā būtu regulatīvās pilnvaras.

1.8. EESK aicina aizliegt ļaunprātīgu praksi, piemēram, tādu, kāda minēta šā atzinuma 3.3. punktā.

1.9. EESK īpaši iesaka gādāt, lai piegādātājiem, piemēram, lauksaimniekiem, maksātu tādu cenu, kas nav zemāka par ražošanas izmaksām. EESK arī aicina reāli aizliegt mazumtirgotājiem pārdot pārtikas produktus par cenām, kas zemākas par pašizmaksu.

1.10. EESK iesaka veicināt un atbalstīt alternatīvus uzņēmējdarbības modeļus, kas var saīsināt apgādes ķēdi starp pārtikas ražotājiem un galapatērētājiem, šim nolūkam izmantojot, piemēram, dalībvalstu publiskā iepirkuma politiku.

1.11. EESK ierosina spēku līdzsvara atjaunošanas labad nostiprināt kooperatīvu un ražotāju organizāciju lomu un stāvokli, jo šāda veida uzņēmumiem ir labas iespējas palīdzēt lauksaimniekiem kā īpašniekiem kolektīvi uzlabot savu stāvokli tirgū – arī pēc ES vienotā tirgus noteikumiem – un aktīvi atjaunot spēka līdzsvaru attiecībā uz spēju panākt izdevīgus nosacījumus un uz tās sadalījumu pārtikas piegādes ķēdē.

1.12. EESK mudina pārtikas aprites dalībniekus veidot godīgas tirdzniecības attiecības, kuru pamatā būtu ilgtermiņa un stabili līgumi, un sadarboties ar kopīgu mērķi – apmierināt patērētāju vajadzības un prasības.

1.13. EESK aicina aizsargāt ziņotājus, kas atmasko NTP, un garantēt viņiem anonimitāti.

1.14. EESK iesaka ieviest apvienību tiesības iesniegt kolektīvas prasības.

1.15. EESK ierosina uzsākt Eiropas līmeņa informācijas un izpratnes veidošanas kampaņu par pārtikas vērtību. Tas būtu nepieciešams, lai ilgtermiņā mainītu patērētāju paradumus.

2. Ievads

2.1. Lauksaimniecības pārtikas apgādes ķēde savieno nozīmīgas un daudzveidīgas Eiropas ekonomikas nozares, kuras ir svarīgas ekonomiskajai, sociālajai un vides labklājībai, kā arī Eiropas iedzīvotāju veselībai. Tomēr pēdējo gadu laikā pārtikas apgādes ķēdē ir izmainījušās iespējas panākt izdevīgus nosacījumus, un ieguvēja galvenokārt ir mazumtirdzniecības nozare un daži transnacionāli uzņēmumi, bet zaudētāji – piegādātāji, galvenokārt primārie ražotāji.

2.2. Pārtikas tirgvedībā un pārdošanā pašlaik dominē nedaudzi uzņēmumi. Piemēram, arvien straujāk pieaug to dalībvalstu skaits, kurās daudzus pārtikas tirgus pārsvarā kontrolē trīs līdz pieci mazumtirgotāji, modernu mazumtirgotāju kopējai tirgus daļai sastādot 65–90 %⁽⁴⁾ ⁽⁵⁾.

2.3. Koncentrētā spēja panākt izdevīgus nosacījumus ir pavērusi iespēju dominējoša stāvokļa ļaunprātīgai izmantošanai, kuras dēļ vājāki tirgus dalībnieki kļūst aizvien neaizsargātāki pret negodīgu tirdzniecības praksi (NTP). Tādējādi tirgus ekonomiskais risks pārvirzās uz agrīnākiem piegādes ķēdes posmiem, un tas īpaši negatīvi ietekmē patērētājus un dažus tirgus dalībniekus, piemēram, lauksaimniekus, strādniekus un MVU.

2.4. NTP problēmai EESK jau ir pievērsusies 2013. gada februāra atzinumā "Pašreizējā situācija lielveikalu ķēžu un pārtikas produktu piegādātāju tirdzniecības attiecībās"⁽⁶⁾. Kopš tā laika situācija saistībā ar NTP faktiski nav uzlabojusies. Gluži pretēji, lielo mazumtirgotāju ietekme ir pat palielinājusies, un tas var izraisīt dažu tirgus dalībnieku, piemēram, lauksaimnieku, strādnieku un MVU, ļaunprātīgu izmantošanu.

3. Negodīga tirdzniecības prakse un tās ietekme

3.1. NTP var vispārīgi definēt kā praksi, kas ievērojami atšķiras no labas komerciālas prakses un ir pretēja labai ticībai un godprātībai darījumos⁽⁷⁾.

3.2. NTP var rasties jebkurā apgādes ķēdes posmā starp dažādiem tirgus dalībniekiem. Tomēr tā ir vairāk izplatīta vēlākos apgādes ķēdes posmos, kuros mazumtirgotāju un dažu transnacionālu uzņēmumu varas koncentrācija ir lielāka. Ja NTP rodas agrīnākos piegādes ķēdes posmos, tas bieži saistās ar riska, kas izriet no NTP vēlākos posmos, pārneši.

3.3. Šādas prakses piemēri – kuru saraksts šeit nekādā ziņā nav pilnīgs – var būt šādi:

- komercriskā netaisnīga pārnese,
- neskaidri vai nenoteikti līguma noteikumi,
- vienpusējas izmaiņas un izmaiņas ar atpakaļejošu spēku līguma noteikumos, ieskaitot cenu,
- sliktāka produktu kvalitāte vai patērētāju informēšana bez iepriekšējas paziņošanas, apspriešanās vai vienošanās ar pircējiem,
- iemaksas reklāmas un tirgvedības izdevumu segšanai,
- kavēti maksājumi,
- maksa par iekļaušanu piegādātāju sarakstā vai klienta lojalitātes maksa,
- maksa par atrašanās vietu plauktā,
- prasības attiecībā uz izšķērdētiem vai nepārdotiem produktiem,
- kosmētisku produkta specifikāciju izmantošana, lai noraidītu pārtikas preču partiju vai samazinātu cenu,

⁽⁴⁾ Friends of the Earth, 2015. *Eating from the Farm*.

⁽⁵⁾ Consumers International, 2012. *The relationship between supermarkets and suppliers: What are the implications for consumers?*

⁽⁶⁾ Skatīt 1. zemsvītras piezīmi.

⁽⁷⁾ Eiropas Komisija, 2014. gads. "Negodīgas tirdzniecības prakses novēršana uzņēmumu savstarpējā pārtikas apgādes ķēdē", COM(2014) 472 final.

- spiediens samazināt cenas,
- maksas pieprasīšana par fiktīviem pakalpojumiem,
- pasūtījumu atcelšana pēdējā brīdī un prognozēto apjomu samazināšana,
- draudi svītrot no sarakstiem,
- vienotas likmes maksas, ko uzņēmumi iekasē no piegādātājiem, lai viņus iekļautu piegādātāju sarakstā (maksas par palikšanu sarakstā).

3.4. NTP būtiski ietekmē tirgus dalībniekus, patērētājus un vidi. Taču šāda prakse pēc būtības ir ienesīga un tādējādi dod īstermiņa ieguvumu tiem, kas to izmanto, tomēr kaitējot citiem piegādes ķēdes dalībniekiem. Ilgtermiņā pārtikas aprites dalībniekiem jābūt ilgtspējīgām attiecībām ar piegādātājiem un jāstrādā pie piegādes ķēdes pārtraukumu novēršanas, lai viņi varētu konkurēt un arī turpmāk nodrošināt arvien mainīgās patērētāju prasības.

3.5. NTP ietekme uz piegādātājiem

3.5.1. NTP rada dažāda veida ietekmi uz tirgus dalībniekiem, kuri cieš no šādas prakses; šī ietekme ir daudzveidīga un tālejoša un var samazināt piegādātāju ienākumus vai nu cenu samazināšanas dēļ, vai tādēļ, ka šāda prakse ir saistīta ar izmaksu pieaugumu. Tiek lēsts, ka piegādātājiem NTP izmaksā aptuveni 30–40 miljardus EUR⁽⁸⁾. Šādas prakses sekas ir ne tikai pastāvīgs cenu spiediens uz piegādātājiem, bet arī nenoteiktība, kas kavē jauninājumus un ieguldījumus piegādes ķēdē, un tas var apdraudēt kompetentu un atbildīgu piegādātāju uzņēmumu izdzīvošanu.

3.5.2. Spiediens uz lauksaimniekiem un pārtikas pārstrādātājiem un līdz ar to lejupeņveidīgs spiediens uz cenām rada arī darba ņēmēju atalgojuma samazināšanos gan lauksaimniecībā, gan pārtikas ražošanas nozarē. Arī pastāvīgākās darbavietās "sacensība uz leju" par zemākām cenām noved pie algu samazināšanas, lai piegādātāji varētu gūt peļņu.

3.5.3. Visneaizsargātākie pret negodīgu tirdzniecības praksi bieži ir MVU, piemēram, globālajā banānu tirdzniecībā, kur mazo lauksaimnieku ražojumus izmanto, lai papildinātu lielāku plantāciju piegādāto, tāpēc pastāv risks, ka šie piegādātāji būs pirmie, ko izslēgs no pārdošanas darījumiem, ja pasūtījums tiks atcelts bez savlaicīga paziņojuma⁽⁹⁾.

3.5.4. Ir dažas pārtikas ražošanas un pārstrādes jomas, kur vairs nepastāv līgumslēgšanas brīvība. Jaunākās tendences Vācijā liecina, ka mazumtirdzniecības cenas tiek vienpusēji samazinātas, nevedot sarunas ar piegādātājiem. Apvienotās Karalistes pārtikas nozarē kā pircēju pievilinātāju (*loss-leader*) ar neizdevīgiem noteikumiem visbiežāk pārdod pienu, un Lielbritānijas piensaimniekiem tiek maksātas aizvien zemākas piena cenas, kas dažkārt nesasniedz pat ražošanas izmaksas. Spānijā likums atļauj pārstrādes nozarē maksāt cenu, kas zemāka par izmaksām, un tas smagi grauj cenu veidošanu visā ķēdē.

3.5.5. Īpaši jutīga pret NTP ir svaigo produktu nozare, jo produkti, ko tā piegādā Eiropas tirgum, ātri bojājas. Lauksaimniekiem ir ierobežots laiks, kurā pārdot savus produktus, lai nodrošinātu adekvātu glabāšanas laiku galaklientiem un galapatērētājam, un to bieži vien ļaunprātīgi izmanto komerciāli iepircēji, kas darbojas mazumtirgotāju un starpnieku interesēs un kas par preču saņemšanu nosaka neapspriežamus cenu samazinājumus.

⁽⁸⁾ Europe Economics. Aprēķinātās izmaksas, ko ES pārtikas apgādes ķēdei rada negodīga tirdzniecības prakse.

⁽⁹⁾ Make Fruit Fair, 2015. "Banānu vērtības ķēdes Eiropā un negodīgas tirdzniecības prakses sekas" (*Banana Value Chains in Europe and the Consequences of Unfair Trading Practices*). http://www.makefruitfair.org/wp-content/uploads/2015/11/banana_value_chain_research_-_FINAL_WEB.pdf.

3.5.6. Vairākās izmeklēšanās ir konstatēts, ka atsevišķi ķēdes dalībnieki savu nepārprotamo pircēja varu ļaunprātīgi izmanto negodīgas tirdzniecības prakses īstenošanai ⁽¹⁰⁾. Šī negodīgā prakse var rasties jebkurā apgādes ķēdes posmā, un to izmanto arī attiecībās starp lauksaimniekiem un pārtikas ražotājiem, jo, ņemot vērā relatīvo varas koncentrāciju, arī šīs jomas uzņēmumiem ir "pircēja vara" ⁽¹¹⁾.

3.5.7. Tā kā mazumtirgotāji arvien vairāk pārdod produktus ar "pašzīmolu" (baltās etiķetes vai mazumtirgotājam piederoši zīmoli), viņi var bieži mainīt piegādātājus, ja līgumattiecību laikā vai pēc to nodibināšanas atrod lētāku ražotāju. Tomēr "pašzīmola" produkti paši par sevi nav negodīgi un var palīdzēt MVU iekļūt tirgū un piedāvāt patērētājiem izvēles dažādību.

3.5.8. Atsevišķām mazumtirdzniecības darbībām paplašinoties līdz ar vertikālo integrāciju ieguvē un pārstrādē, mazumtirgotājiem var rasties iespēja samazināt cenas. Šis ir piemērs tam, kā nepārtraukta varas koncentrācija var palielināt spēju panākt izdevīgus nosacījumus.

3.5.9. Pārdošana par cenām, kas zemākas par ražošanas izmaksām, un tas, ka lielie mazumtirgotāji un atsevišķi transnacionāli uzņēmumi kā pircēju pievilinātājus (t. i., pārdodot lētāk par iepirkuma cenu) izmanto lauksaimniecības pamatproduktus, piemēram, pienu, sieru, augļus un dārzeņus, ilgtermiņā apdraud Eiropas lauksaimniecības ražošanas ilgtspēju.

3.6. NTP ietekme uz patērētājiem

3.6.1. Negodīga tirdzniecības prakse rada būtisku negatīvu ietekmi uz Eiropas patērētājiem. Lielākie tirgus dalībnieki nereti paši uzņemas izmaksas, ko rada NTP, taču mazie uzņēmumi ir pakļauti arvien pieaugošam spiedienam un nespēj veikt ieguldījumus un ieviest jauninājumus, tādējādi tīkdami izslēgti no augstvērtīgiem tirgiem ⁽¹²⁾. Tā rezultātā samazinās patērētāju izvēles iespējas un produktu pieejamība, un, visbeidzot, pieaug patēriņa cenas.

3.6.2. Marķējumu nepārredzamība kaitē patērētājiem, jo viņi nespēj izdarīt apzinātu pirkuma izvēli, lai gan vairākkārt ir pauduši vēlmi dot priekšroku veselīgiem, videi nekaitīgiem un kvalitatīviem lauksaimniecības pārtikas produktiem, kuriem ir saikne ar vietējo apvidu. Šāda neskaidrība negatīvi ietekmē patērētāju uzticēšanos, vēl vairāk saasinot lauksaimniecības krīzi.

3.6.3. Cenu spiediens liek pārtikas pārstrādātājiem ražot pēc iespējas lētākus produktus, un tas var ietekmēt patērētājiem pieejamās pārtikas kvalitāti. Lai samazinātu izmaksas, dažos gadījumos uzņēmumi izmanto lētākas izejvielas, kas ietekmē pārtikas kvalitāti un vērtību, piemēram, daudzos produktos trans-taukskābju izmantošana ir aizstājusi veselīgākas, Eiropā ražotas eļļas un taukus.

3.7. NTP ietekme uz vidi

3.7.1. Ir jāapzinās NTP ietekme uz vidi. NTP stimulē pārprodukciju, ar kuras palīdzību piegādātājiem nodrošināties pret nenoteiktību. Šī pārprodukcija var radīt pārtikas izšķērdēšanu un līdz ar to resursu – tostarp zemes, ūdens, agroķīmisko un degvielu resursu – nevajadzīgu noplucināšanu ⁽¹³⁾ ⁽¹⁴⁾.

⁽¹⁰⁾ *Weekly Report, Berlin 13/2011*, 4. lpp. un tālāk.

⁽¹¹⁾ Skatīt 1. zemsvītras piezīmi.

⁽¹²⁾ *Fair Trade Advocacy Office, 2014. "Kam ir vara? Novērst nelīdzsvarotību lauksaimniecības piegādes ķēdēs" (Who's got the power? Tackling imbalances in agricultural supply chains)*, 4. lpp.

⁽¹³⁾ EP Iekšējā tirgus un patērētāju aizsardzības komiteja (IMCO), 2016. Ziņojums par negodīgas tirdzniecības prakses novēršanu pārtikas apgādes ķēdē (2015/2065(INI)).

⁽¹⁴⁾ *Feedback, 2015. Food Waste In Kenya: uncovering food waste in the horticultural export supply chain.*

4. Kopsavilkums par Komisijas ziņojumu par uzņēmumu savstarpēju negodīgu tirdzniecības praksi pārtikas apgādes ķēdē

4.1. Komisija ir sagatavojusi ziņojumu⁽¹⁵⁾, kurā novērtēts, vai pastāv un cik efektīvas ir valstu sistēmas, kas izveidotas ar mērķi īstenot pasākumus NTP novēršanai, kā arī loma, kāda ir ES mēroga piegādes ķēdes iniciatīvai (PĶI) un tās brīvprātīgajām valstu platformām.

4.2. Komisijas 2016. gada ziņojumā uzsverts, ka lielākā daļa dalībvalstu jau ir ieviesušas regulatīvus pasākumus un publiskas izpildes sistēmas NTP novēršanai. Dažas dalībvalstis ir paveikušas vairāk nekā citas, tomēr daudzas vēl joprojām nespēj izskaust baiļu atmosfēru, ko izjūt NTP upuri. Tā kā NTP efektīvai novēršanai var izmantot dažādas pieejas, Komisija ir secinājusi, ka patlaban īpaši ES tiesību akti nesniegt nekādu pievienoto vērtību.

4.3. Piegādes ķēdes iniciatīva (PĶI)⁽¹⁶⁾ ir astoņu ES apvienību kopīga iniciatīva. Šīs apvienības pārstāv pārtikas un dzērienu nozari, zīmolu preču ražotājus, mazumtirdzniecības sektoru, MVU un lauksaimniecības tirdzniecības uzņēmumus. Piegādes ķēdes iniciatīvu uzsāka saistībā ar "Augsta līmeņa forumu pārtikas apgādes ķēdes labākai darbībai"⁽¹⁷⁾, lai palīdzētu ieinteresētajām personām novērst NTP.

4.4. Ziņojumā secināts, ka PĶI ir radījusi izpratni par NTP un ka tā var būt ātrāka un lētāka alternatīva tiesvedībai. Tā var palīdzēt risināt arī pārrobežu problēmas. Komisija arī norāda tās PĶI jomas, kurās ir iespējami uzlabojumi, piemēram, palielināt pārvaldības struktūras objektivitāti un radīt iespēju iesniegt individuālas konfidenciālas sūdzības.

5. Vispārīgas piezīmes

5.1. EESK viedoklis par EK ziņojumu saskan ar Eiropas Parlamenta rezolūciju par negodīgu tirdzniecības praksi pārtikas piegādes ķēdē, ko pieņēma 2016. gada 7. jūnijā ar vairāku partiju spēcīgu atbalstu⁽¹⁸⁾. Parlaments uzsver, ka ir vajadzīgs pamatregulējums ES līmenī, un aicina Komisiju iesniegt priekšlikumus par to, kā novērst negodīgu tirdzniecības praksi pārtikas piegādes ķēdē, lai nodrošinātu taisnīgus ienākumus lauksaimniekiem un plašu izvēli patērētājiem. Parlaments uzsver arī to, ka PĶI un citas brīvprātīgās valstu un ES sistēmas būtu jāveicina nevis kā alternatīva, bet "kopā ar efektīvu un stingru izpildes mehānismu dalībvalstu līmenī, nodrošinot sūdzību anonimitāti un paredzot preventīvas sankcijas, un nodrošinot ES līmeņa koordināciju"⁽¹⁹⁾.

5.2. Komisija uzskata, ka piegādes ķēdes iniciatīva ir pārāk nesena, lai varētu novērtēt tās panākumus. EESK tomēr atzīmē, ka turpmāk minēto iemeslu dēļ PĶI nav reāli samazinājusi negodīgu tirdzniecības praksi un pircēja varas ļaunprātīgu izmantošanu.

5.2.1. Mazumtirdzniecības nozares vadošā loma piegādes ķēdes iniciatīvā ir nozīmīgs šķērslis, kas traucē lauksaimniekiem aktīvi tajā iesaistīties, ņemot vērā neuzticēšanos starp šiem dalībniekiem. Tādējādi PĶI nenodrošina piegādātājiem anonimitāti, kas viņiem nepieciešama, lai pārvarētu "baiļu atmosfēru". Turklāt PĶI nevar proaktīvi izmeklēt apgādes ķēdes, un līdz ar to tā paļaujas uz tirgus dalībnieku iesniegtajām sūdzībām, tādējādi pierādīšanas pienākuma slogu uzliekot NTP upuriem.

⁽¹⁵⁾ COM(2016) 32 final.

⁽¹⁶⁾ <http://www.supplychaininitiative.eu/de/homepage>

⁽¹⁷⁾ http://ec.europa.eu/growth/sectors/food/competitiveness/supply-chain-forum/index_en.htm

⁽¹⁸⁾ Eiropas Parlamenta 2016. gada 7. jūnija rezolūcija par negodīgas tirdzniecības prakses novēršanu pārtikas apgādes ķēdē (2015/2065 (INI)).

⁽¹⁹⁾ Eiropas Parlamenta rezolūcija (2015/2065(INI)), turpat.

5.2.2. Komisija norāda, ka PĶI dod iespēju NTP pašregulācijai. Tomēr finanšu sankciju trūkums nozīmē, ka iepircējus nekas neattur izmantot citādi ienesīgo NTP. Piemēram, nesen konstatēts, ka uzņēmums *Tesco PLC* attiecībā ar saviem piegādātājiem izmanto negodīgu tirdzniecības praksi, pat būdams PĶI dalībnieks. Lai gan Apvienotās Karalistes pārtikas tirgus tiesnesis (*Groceries Code Adjudicator*) ir uzlicis uzņēmumam Lielbritānijas tiesību aktos paredzētu nefinansiālu sodu, *Tesco* nav saņēmis nekādas sankcijas no PĶI. Piegādes ķēdes iniciatīvā preventīvā funkcija izpaužas vienīgi kā spēja atņemt dalībnieka statusu uzņēmumam, kas pieļāvis pārkāpumu, taču attiecībā uz *Tesco PLC* šādas pilnvaras vēl nav izmantotas. Šis piemērs skaidri liecina, ka PĶI nespēj novērst negodīgu tirdzniecības praksi.

5.2.3. EESK atzīmē arī to, ka piegādes ķēdes iniciatīvā nav iesaistīti lauksaimnieki un arodbiedrības. Pretēji organizācijām, kas vispār nav pievienojušās iniciatīvai vai valstīs pastāvošām līdzīgām shēmām, Somijas Lauksaimniecības produktu ražotāju un mežu īpašnieku centrālā apvienība (*MTK*), būdama viena no Somijas PĶI īstenošanas nacionālās platformas dibinātājām, no iniciatīvas izstājās, norādot, ka tā nedarbojas, jo anonimitātes trūkuma dēļ tā palielina risku lauksaimniekiem.

6. Pašreizējie izpildes mehānismi NTP novēršanai Eiropā

6.1. Divdesmit dalībvalstīm ir tiesību akti un reglamentējošas iniciatīvas, bet to panākumi joprojām ir nelieli⁽²⁰⁾. Piecpadsmit no šīm dalībvalstīm pēdējos piecos gados ir veikušas mērījumus, kuru rezultāti liecina par ievērojamu NTP izplatību apgādes ķēdē. Tomēr starp dažādiem regulējuma līmeņiem vēl arvien ir vērojama liela neatbilstība, un daudzu valstu izpildiestādes nespēj noteikt finanšu sankcijas un pieņemt anonīmas sūdzības.

6.2. Par vienu no visprogresīvākajiem likumdošanas pasākumiem NTP novēršanai tiek uzskatīts Apvienotās Karalistes Pārtikas preču apgādes prakses kodekss⁽²¹⁾ (*Groceries Supply Code of Practice, GSCOP*)⁽²²⁾. Pirms šā kodeksa pieņemšanas pastāvēja brīvprātīgs labas prakses kodekss, taču izrādījās, ka regulējuma trūkuma dēļ tas nespēj reāli novērst negodīgu tirdzniecības praksi. Pārtikas preču apgādes prakses kodeksu regulē pārtikas tirgus tiesnesis (*Groceries Code Adjudicator, GCA*), kam ir juridiskas tiesības pieņemt anonīmas sūdzības par NTP, uzsākt izmeklēšanu *ex-officio*, publicēt informāciju par šādu uzņēmumu nelikumīgu rīcību un uzlikt sodu mazumtirgotājiem līdz 1 % no to gada apgrozījuma, ja tie pārkāpuši *GCSOP*. Tomēr, neraugoties uz kodeksa panākumiem, *GCA* var regulēt tikai attiecības starp mazumtirgotājiem un viņu tiešajiem piegādātājiem (galvenokārt tiem, kas atrodas Apvienotajā Karalistē). Jautājums ir saistīts ar neētiskas rīcības draudiem, jo mazumtirgotāji un viņu tiešie piegādātāji, izmantojot NTP, var pārnest risku uz netiešajiem piegādātājiem.

6.3. AK Konkurences komisijas veiktajai izmeklēšanai līdzīgas izmeklēšanas ir notikušas Spānijā⁽²³⁾, Somijā⁽²⁴⁾, Francijā⁽²⁵⁾, Itālijā⁽²⁶⁾ un Vācijā, un tās visas liecina par NTP plašu izplatību pārtikas apgādes ķēdē.

6.4. Daudzi Eiropas tirgus dalībnieki ar tirdzniecību nodarbojas vairākās dalībvalstīs, tāpēc šiem uzņēmumiem ir iespēja izvēlēties sev labvēlīgāko tiesu, tādējādi iedragājot dalībvalstu tiesību aktu efektivitāti. Tiesību aktu nesaskaņotība visā ES ir radījusi nevienlīdzīgus konkurences apstākļus vienotajā tirgū. Turklāt, ja tiesību akti reglamentē tikai tiešo piegādātāju un mazumtirgotāju attiecības, mazumtirgotāji pārtikas preču iegādei izmanto starpnieku organizācijas, un tas samazina šādu tiesību aktu efektivitāti, kā tas ir Apvienotajā Karalistē. Tas ir vēl viens pierādījums tam, ka ir vajadzīgs Eiropas mēroga regulējums.

⁽²⁰⁾ Skatīt 15. zemsvītras piezīmi.

⁽²¹⁾ Kodeksu izveidoja, pamatojoties uz izmeklēšanu, ko veica Apvienotās Karalistes Konkurences komisija, kas konstatēja, ka mazumtirgotājiem apgādes ķēdē ir nesamērīga vara, kuras dēļ risks tiek pārnests uz agrinākiem ķēdes posmiem.

⁽²²⁾ Apvienotās Karalistes valdība. 2016: www.gov.uk/government/publications/groceries-supply-code-of-practice.

⁽²³⁾ *Comisión Nacional de los Mercados y la Competencia, Informe sobre las relaciones entre fabricantes y distribuidores en el sector alimentario, 2011.*

⁽²⁴⁾ Somijas konkurences iestāde (*FCA*), "FCA pētījums liecina, ka plaša patēriņa preču tirdzniecības nozare savu pircēja varu izmanto vairākos no konkurences viedokļa apšaubāmos veidos", 2012.

⁽²⁵⁾ *Autorité de la Concurrence, Avis n° 12-A-01 du 11 janvier 2012 relatif à la situation concurrentielle dans le secteur de la distribution alimentaire à Paris.*

⁽²⁶⁾ *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato, "Indagine conoscitiva sul settore della Grande Distribuzione Organizzata", 2013.*

6.5. Aizjūras piegādātāji apgādā ES mazumtirgotājus netieši galvenokārt ar importētāju un citu starpnieku starpniecību. Šajā vidē trūkst informētības par šādu iestāžu pastāvēšanu⁽²⁷⁾, un tie, kas par tām zina, nevar piekļūt lielākajai daļai tiesībsardzības iestāžu, lai saņemtu kompensāciju saistībā ar negodīgu tirdzniecības praksi.

7. Aicinājums izveidot valstu izpildiestāžu Eiropas tīklu NTP novēršanai

7.1. Ņemot vērā iepriekš minētos apsvērumus, EESK aicina izveidot izpildiestāžu Eiropas tīklu, lai novērstu negodīgu tirdzniecības praksi. Ņemot vērā NTP būtību, ir nepieciešams un ir pamatoti ar ES tiesību aktiem to aizliegt, lai aizsargātu visus pārtikas piegādātājus neatkarīgi no to atrašanās vietas, tostarp trešās valstīs. Lai to efektīvi paveiktu, izpildiestādēm tīklā vajadzīgas šādas funkcijas:

- brīva piekļuve visiem ES pārtikas apgādes ķēdes dalībniekiem un ieinteresētajām personām neatkarīgi no ģeogrāfiskās atrašanās vietas,
- pasākumi, ar kuriem reāli aizsargāt to ieinteresēto personu anonimitāti un konfidencialitāti, kuras vēlas iesniegt sūdzības par NTP,
- spēja *ex officio* izmeklēt pircēja varas ļaunprātīgas izmantošanas gadījumus uzņēmumos,
- spēja noteikt finansiālus un nefinansiālus sodus pārkāpējiem uzņēmumiem,
- ES līmeņa koordinācija starp dalībvalstu izpildiestādēm,
- iespēja starptautiski sadarboties ar trešo valstu izpildiestādēm, lai novērstu tādu NTP, kas notiek gan vienotajā tirgū, gan ārpus tā.

7.2. Visām dalībvalstīm būtu jāizvirza mērķis izveidot valsts izpildiestādes, kas risinātu sūdzības par NTP. Veidojot šīs iestādes, minētās funkcijas tām būtu jāparedz kā minimālais standarts.

7.3. Likumdošanas pasākumi NTP novēršanai var būt rentabli, un tādiem tiem arī jābūt.

7.4. Eiropas Parlamenta rezolūcijā ir izteikts arī aicinājums Komisijai nodrošināt efektīvus izpildes mehānismus, piemēram, ES līmenī izveidot un koordinēt "tīklu, ko veido savstarpēji atzītas valsts iestādes"⁽²⁸⁾.

7.5. Lielbritānijas Starptautisko tiesību un salīdzinošo tiesību institūts (*BIICL*) ir ieteicis Eiropas Savienībai pieņemt direktīvu, kas dalībvalstu izpildiestādēm noteiktu kopīgus mērķus NTP novēršanai, un iekļaut noteikumus par šo struktūru koordinēšanu Eiropas līmenī⁽²⁹⁾.

8. Pašreizējā nozares labā prakse NTP novēršanai

8.1. Fiksētu cenu vai minimālu garantētu cenu līgumi, par kuriem panākta vienošanās taisnīgās sarunās starp piegādātājiem un iepircējiem, piegādātājiem rada lielāku drošību nekā produkcijas pārdošana atvērtais tirgū. Tomēr, lai arī šāda veida līgumi piegādātājiem garantē noteiktas cenas, šāda prakse būtu izplatītāka, ja produkcijas apjoms būtu fiksēts vai būtu noteikts garantiju minimums. Patlaban iepircēji apjomu var ar atpakaļejošu spēku mainīt un produkciju noraidīt, ja mainās tirgus pieprasījums, dažkārt pēdējā brīdī, un tas rada neparedzētas izmaksas saistībā ar pārtikas atkārtotu reklamēšanu, pārpakošanu vai iznīcināšanu.

⁽²⁷⁾ *Feedback*, 2015, turpat.

⁽²⁸⁾ Eiropas Parlamenta rezolūcija (2015/2065(INI)), turpat.

⁽²⁹⁾ Sk. http://www.biicl.org/documents/872_biicl_enforcement_mechanisms_report_-_final_w_exec_sum.pdf?showdocument=1.

8.2. Daži piegādātāji, kas piegādā preces Eiropas Savienībai, ir sākuši izmantot trešās puses aģentus, kuri produkciju pārbauda, tai ierodoties galamērķī, lai tādējādi novērstu nepamatotus importētāju atteikumus to pieņemt. Šādi atteikumi rodas, ja prognozētais piedāvājums un pieprasījums ir izmainījies, tādējādi palielinot risku pircējiem vēlākos apgādes ķēdes posmos. Šis jautājums ir saistīts ar sezonālītāti, jo tad, kad piedāvājums ir liels un tādēļ cenas zemas, piegādātājiem ir lielāks risks saņemt šādus atteikumus nekā tad, kad piedāvājums nav pietiekams. Izmantojot trešās puses aģentus, noteikti var panākt, ka atteikumi eksportētājiem ir retāki, tomēr šie pakalpojumi rada piegādātājiem papildu izmaksas, tādējādi vēl vairāk ierobežojot viņu spēju veikt ieguldījumus un ieviest jauninājumus savos uzņēmumos. Turklāt mazie piegādātāji parasti nevar atļauties šādu palīdzību un negūst labumu no šīs prakses.

9. Alternatīvas pārtikas apgādes ķēdes

9.1. Var minēt daudz piemēru ar alternatīvām apgādes ķēdēm, kurās ir taisnīgāka tirdzniecības prakse un taisnīgāks līdzsvars sadalē vai pārdaļē. Ir dažas daudzsološas pieejas kooperatīvu jomā, bet tās aizvien vairāk apdraud uzņēmumu grupu un starptautisko uzņēmumu pieaugošā ietekme.

9.2. Lai palielinātu taisnīgumu ES pārtikas apgādes ķēdē, ir vajadzīgi dažādi pasākumi, ar kuriem mazināt lielu uzņēmumu varu apgādes ķēdē, novēršot NTP, un vienlaikus uzlabot pretdarbošanās spējas, veicinot kooperatīvu attīstību un alternatīvu pārtikas izplatīšanas kanālus.

9.3. Kooperatīvi un lauksaimnieku apvienības gan Eiropā, gan citās valstīs ir ļāvušas piegādātājiem palielināt kopējo ražošanas apjomu, lai celtu pārdošanas spēju, iekļūtu galvenajos tirgos un spētu panākt izdevīgākas cenas. Šādi uzņēmējdarbības modeļi dod mazajiem piegādātājiem lielāku kontroli pār savu produktu ražošanu un tirdzniecību un nodrošina alternatīvu plaša mēroga agrotehniskām darbībām. Eiropas Parlaments ir aicinājis Komisiju stimulēt uzņēmējdarbības modeļus, lai palielinātu to spēju panākt izdevīgākus nosacījumus un nostiprinātu to pozīciju pārtikas piegādes ķēdē⁽³⁰⁾. Turklāt ir nepieciešama spēcīgāka uz nozari un reģionu orientēta sadarbības veicināšana starp ražotājiem un kooperatīviem⁽³¹⁾.

9.4. Kopienas atbalstītas lauksaimniecības (CSA) shēmas un citi lauksaimnieku–patērētāju kooperatīvi ļauj patērētājiem tieši atbalstīt pārtikas, ko viņi patērē, ražošanu. Jaunākie dati liecina, ka pašlaik Eiropā darbojas 2 776 šādas CSA shēmas, kas sagādā pārtiku 472 055 patērētājiem⁽³²⁾. Arī lielāki modeļi, kas darbojas pēc principa “produkti kastēs”, izmanto īsas piegādes ķēdes, kuras ļauj produkciju tieši piegādāt patērētāju mājāsaimniecībām vai centralizētiem savākšanas punktiem.

9.5. Lauksaimniecības pārtikas produktu tiešai pārdošanai, ko veic lauksaimnieki, piemēram, lauksaimnieku tirgiem, ir divkāršas priekšrocības: ražotāji ir pasargāti no ļaunprātīgas prakses, un viņiem ir lielāka autonomija un lielāki ienākumi, bet patērētājiem ir pieejami svaigi, īsti un ilgtspējīgi produkti, kuru izcelsme ir zināma. Kādā pētījumā tika secināts, ka šo piegādes ķēžu izmantošana lauksaimniekiem dod daudz lielākus ienākumus par viņu produkciju nekā tradicionālie tirgi⁽³³⁾. Šādas iniciatīvas būtu vēl vairāk jāatbalsta ar publisko finansējumu, piemēram, no KLP otrā pīlāra maksājumiem, jo tās rada izaugsmi un darbvietas un atbilst patērētāju vajadzībām.

9.6. Dalībvalstīm būtu jāmeklē veidi, kā uzlabot lauksaimnieku un vietējo pārtikas uzņēmumu stāvokli, izmantojot tiešus līgumus ar publiskajām iestādēm, kad tiek ieviestas jaunas direktīvas par publisko iepirkumu, un neaprobežojoties tikai ar maksimālo atlaižu loģiku.

⁽³⁰⁾ Eiropas Parlamenta rezolūcija (2015/2065(INI)), turpat.

⁽³¹⁾ OV C 303, 19.8.2016., 64. lpp.

⁽³²⁾ Eiropas CSA pētniecības grupa, 2015. “Pārskats par kopienas atbalstu lauksaimniecībai Eiropā” (*Overview of Community Support Agriculture in Europe*).
<http://urgenci.net/wp-content/uploads/2016/05/Overview-of-Community-Supported-Agriculture-in-Europe.pdf>.

⁽³³⁾ http://www.foeurope.org/sites/default/files/agriculture/2015/eating_from_the_farm.pdf

9.7. Turklāt ir jāsāk Eiropas mēroga informācijas un izpratnes veidošanas kampaņa par pārtikas vērtību. Ir skaidrs, ka arvien vairāk nepieciešama lielāka patērētāju informētība par pārtikas ražošanas nozīmi un dziļāka izpratne par pārtiku, kas varētu palīdzēt nodrošināt arī taisnīgāku tirdzniecības praksi.

Briselē, 2016. gada 19. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Georges DASSIS*
